

En ny revolutionerende økonomisk verdensorden - eller bare en retfærdig måde at handle på...

Historien om hvordan Fair Trade kom til Danmark

Af Thomas Rugård Poulsen

FORHÅBNINGERNE TIL en “Ny Økonomisk Verdensorden” var høje i 70’erne, da OPEC viste, at ulandene kunne skaffe sig højere betaling for deres råvarer ved at stå sammen. Under parolen “Trade not Aid” bad ulandene om handel i stedet for bistand. De ønskede at nedbryde toldmure og bryde med afhængigheden af råvareproduktion ved at få større del i forarbejdning og industrialisering. Men den nye økonomiske verdensorden blev desværre ikke til noget. Udover olie var andre råvareaftaler ikke effektive, og i-landene gav ikke frivilligt afkald på deres privilegier og økonomiske magt. Ideen om en mere retfærdig verdenshandel var dog skabt.

Fra ulandshjælp til Fair Trade

Tanken bag Fair Trade er at skabe et alternativ til den uretfærdige og skæve verdenshandel - at give forbrugerne mulighed for at handle solidarisk ved at betale en mere retfærdig pris for produkter fra ulandene - samt at sikre producenter i ulandene stabilitet, beskyttelse af grundlæggende menneskerettigheder og en fair betaling for deres arbejde. U-landsforeningen Svalerne var blandt pionererne og er stadig en af de bærende kræfter inden for Fair Trade bevægelsen i Danmark. Overgangen til

Fair Trade skete glidende - som et skift fra projektorienteret ulandsstøtte til en filosofi om en alternativ måde at handle på.

I 60’erne og 70’erne købte Svalerne i København batikvarer fra Cherian Nagar projektet i Indien, mens man i lokal-afdelingen i Århus i 1974 begyndte at importere jutevarer fra projekter i Bangladesh. Via salgsudstillinger på biblioteker og skoler solgte Jutegruppen i midthalvfjerdserne for flere hundrede tusinde kroner om året. Ideen var, til at begynde med, at importere produkter fra projekterne i ulandene og tjene penge, som kunne bruges til mere ulandshjælp. Det var filosofien de første år, og det var også den måde U-landsfonden af 1962 og andre arbejdede på.

Den måde at handle på, som vi i dag kalder Fair Trade, kom først senere ind i billedet. Dengang hed det *Alternativ Handel* eller senere *Bæredygtig Handel*.

I andre europæiske lande var der allerede etableret importselskaber for Alternativ Handel - bl.a. SOS Verdenshandel i Holland, GEPA i Tyskland og OXFAM i England.

Sideløbende eksisterede et stort europæisk net af Tredje Verdens

butikker, hvor der blev handlet alt fra fødevarer til kunsthåndværk. Det var derfor nærliggende at følge ideen op på dansk grund.

Jutegruppen under Svalernes lokalafdeling i Århus ændrede strategi omkring 1980, således at indtægterne fra importdelen udelukkende gik til udbygning af Fair Trade aktiviteter, men selve begrebet Fair Trade blev først introduceret herhjemme efter Jutegruppens deltagelse i Max Havelaar Fondens verdensmøde i Holland i 1989. Inspireret af det engelske Fair Trade Mark skiftede Jutegruppen efterfølgende

navn til Fair Trade Gruppen, som også var mere dækkende, da man efterhånden var begyndt at importere en del andre kunsthåndværkprodukter end jutevarer - smykker, kurve, kokosmætter samt lertøj og papirvarer. Fair Trade Gruppen har haft en stabil vækst og er i dag en af de største importører af Fair Trade kunsthåndværk i Danmark og sortimentet er udvidet fra i starten kun at være fra Bangladesh til i dag også at komme fra Sydamerika og Cambodja.

U-landsimporten og Salam Imports storhed og fald

I 1982-1983 havde folkene bag Kirkernes U-landsuge gennemført oplysningskampagner om de skæve handelsvilkår for ulandene og havde som led heri via Holland importeret solidaritetskaffe fra producent-

kooperativer, der havde fået bedre betaling, end den kommercielle branche

kunne tilbyde. Kaffen blev meget populær og blev solgt gennem menighedsråd og en række ulandsorganisationer.

Det blev optakten til starten af Ulandsimporten i 1984. En ikke-kommerciel forening startet af organisationer som U-landsforeningen Svalerne, Mellemfolkeligt Samvirke, Internationalt Forum, Genvej til Udvikling, Det danske Missionselskab og Morsø U-landsforening samt privatpersoner.

U-landsimportens bevidste fokus på salg af dagligvarer (kaffe, te, nødder mv.) - fortrinsvis gennem almindelig detailhandel - krævede stor volumen, men en begrænset omsætning gav stor afhængighed af frivillige. Samtidig besværliggjorde flere landes regeringer at få kanaliseret betalingen ud til producenterne. Dermed fik U-landsimporten en turbulent tilværelse. Med introduktionen af Max Havelaar i 1994 steg omsætningen i første omgang for U-landsimporten, men på længere sigt gjorde konkurrencen mellem Max Havelaar mærkede

Max Havelaar

Står for Fair Trade garantimærkning af fortrinsvis konsumvarer. Certificeringen sikrer råvareproducenten en fair betaling, ordentlige arbejdsforhold og at miljøet skånes i produktionen. Fonden blev oprindeligt stiftet i Holland i 1988 og siden i mange andre lande. Max Havelaar kom til Danmark i 1994. Tilknyttet FLO-I.

www.maxhavelaar.dk

Fair Trade Gruppen

Fair Trade importvirksomhed, der hører under U-landsforeningen Svalernes Lokalafdeling i Århus. Startede i 1974 (tidligere Jutegruppen) med at importere juteprodukter, men importerer i dag mange forskellige slags kunsthåndværkprodukter fortrinsvis fra Bangladesh og Sydamerika. Tilknyttet Fair Trade Danmark.

www.fair-trade-gruppen.dk

produkter tilværelsen usikker for U-landsimporten, og da Brugsen i 1999 besluttede helt at fjerne U-landsimportens varer fra sine hylder, fik foreningen reelt sit dødsstød som importør. En stor del af U-landsimportens varesalg blev overdraget til Urtekram i 2001. Foreningen Butik Salam blev startet i 1985 af lokalafdelingerne af U-landsforeningen Svalerne og Mellemfolkeligt Samvirke i Odense. De startede med at drive butik i Odense og senere i Svendborg og gav inspiration til opstart af Fair Trade butikker i Vejle og København. Få år efter etableringen begyndte Butik Salam at importere tøj og kunsthåndværk og blev efterhånden den største importør af Fair Trade kunstprodukter i Danmark, og i 2003 gik foreningen udelukkende over til import, engrossalg samt salg til private via en webshop. I 2004 fusionerede U-landsimporten med, det på daværende tidspunkt kriseramte, Salam Import i selskabet Fair Trade Import. Det ambitiøse mål for foreningen Fair Trade Import var, at Danmark skulle være det land i verden, der skulle forbruge flest Fair Trade varer pr. indbygger, men Fair Trade

Import gik konkurs allerede året efter.

Hvad gik galt?

For Fair Trade Imports vedkommende drejede det sig nok i høj grad om alt for store udgifter i forhold til de små indtægter man endnu kunne hente hjem på Fair Trade produkter - man havde simpelthen slået større brød op end man kunne bage. Al magt var lagt i hænderne på en leder, der udstrålede kompetence, men som ikke var under tilstrækkelig kontrol af bestyrelsen.

“...Fair Trade er endnu ikke særligt udbredt i Danmark.”

Samtidig har der i Salam løbende været konflikter mellem frivillige og professionelt ansatte. De begrænsede ressourcer har ført til, at flere butikker, efter de professionelle mening, blev drevet for konservativt og amatøragtigt, og de frivillige ligefrem forhindrede en sund forretning i at komme op at køre - fordi de manglede erfaring, men også fordi de krampagtigt holdt fast i ikke-rentable idealer. Omvendt ses det tydeligt med Fair Trade Imports samlede skæbne, at en for professio-

nel ledelse også støder mange frivillige fra sig, og at Fair Trade endnu langt fra er fuldt rentabelt på kommercielle vilkår i Danmark. Der er stadig behov for frivillige ildsjæle. Max Havelaar bliver ofte - med rette - fremhævet for deres dygtige lancering, men også her må man tænke på, at der er blevet kastet masser af offentlige kroner i det således, at man endnu ikke kan tale om fuld kommerciel bæredygtighed. En sidste ting, der kan nævnes som en af årsagerne er, at Fair Trade endnu ikke er særligt udbredt i Danmark. Herhjemme har vi kun 50 Fair Trade Butikker inkl. Shop in Shops - mens man på europæisk plan har mere end 2.500 medlemmer i NEWS! (Network of European Worldshops). Vi er med andre ord bagud i Danmark. Set i bakspejlet kan det bl.a. skyldes, at man i U-landsimporten gjorde det modsatte af, hvad man gjorde andre steder i Europa, hvor man i langt højere grad startede butikker op. I U-landsimporten mente man, at vejen frem i stedet var at få varerne ud i den almindelige detailhandel, hvilket man studsede over i udlandet, hvor man generelt ikke kunne lide, at Fair Trade varer blev solgt i de kommercielle

Elisabeth Hjort

butikker. Det tager tid at trænge igennem, og udlandet havde større held til at få gang i en trend i befolkningen pga. de mange Fair Trade butikker. Først lang tid efter Max Havelaar mærkningens introduktion er Fair Trade konsumvarer for alvor kommet ud på hylderne i detailhandlen herhjemme. Hvis U-landsimporten i stedet havde lagt en strategi med at få flere butikker op at stå, havde man måske haft et vækstgrundlag i Fair Trade butikker på et tidligere tidspunkt og dermed en større og mere stabil afsætningskanal. Mange vil gerne købe varer fra rene Fair Trade importører, og der mangler en ren Fair Trade importør på fødevarerområdet i dag.

EFTA-samarbejdet mellem 11 store europæiske Fair Trade importører startede i 1987 i et forsøg på at operere rationelt sammen. I en arbejdsdeling udvikles nye produkter i fællesskab, som alle kan bruge. Der sættes mærker på varerne på flere sprog, og producenter og produkter fordeles hensigtsmæssigt mellem importørerne for at få større fælles volumen. EFTA udarbejder analyse-rapporter om Fair Trade, og der gælder

fælles retningslinjer for import. Desuden rådgives producenterne, for at sikre en miljørigtig produktion. Der er kun én importør med fra hvert land, men desværre ingen fra Danmark, da det i dag er forholdsvis dyrt at blive medlem. Hvis U-landsimporten - som havde størrelsen til det og fik tilbuddet - i sin tid var blevet medlem, ville Fair Trade sandsynligvis være mere udbredt i Danmark i dag.

Når det er sagt, skal det også siges, at der ikke er tvivl om at U-landsimporten og Salam Import har været nogle af de absolut bærende kræfter inden for Fair Trade bevægelsen i Danmark. Sammen med butikker, andre foreninger og enkeltpersoner har de været med til at bane vejen for, at Fair Trade er blevet udbredt i Danmark.

Fair Trade Danmark, butikkerne og andre aktører

FairNet blev stiftet i 1996 og skiftede i 2003 navn til Fair Trade Danmark. Fair Trade Danmark er paraplyorganisation for rene Fair Trade aktører - enten som Fair Trade butik eller som importør. Baggrunden var, at en række aktører hver på deres måde arbejdede med Fair Trade, men man savnede nogle fælles kriterier for Fair Trade - nogle krav man kunne stå sammen om. Disse fælles krav er nu opstillet af Fair Trade Danmark og harmoniseret med internationale regler. Man kan ikke mønsterbeskytte begrebet Fair Trade, men til gengæld kan man mønsterbeskytte Fair Trade butikkernes logo og

udadtil signalere, at her kan man have tillid til, at der er tale om ægte Fair Trade. Fair Trade Danmark er desuden med til at give butikkerne et løft, som gerne i sidste ende skal give kunderne en god oplevelse ved at handle i Fair

Trade Butikkerne.

Et af kravene i Fair Trade Danmark er, at producenterne skal godkendes af Fair Trade Danmark eller de skal være tilknyttet IFAT (International Fair Trade Association, startet i 1989), der bl.a. sikrer, at producenterne får en fair pris. For producenterne er det gratis at være med i IFAT, men for at sikre, at der virkelig er tale om Fair Trade, er man - som et nødvendigt onde - nødt til at have en vis form for bureaukrati, som giver tillid til, at de opstillede krav overholdes. Ved udfyldelse af kontrolskemaer m.v., skal man kunne dokumentere, at der er tale om Fair Trade, og de enkelte producenter skal også være tilknyttet en organisation. Det kræver bureaukrati at

analyserapporter, koordinerer fælles import og mærkning samt vejleder om og stiller krav til miljø hos producenterne, med videre. Tilknyttet FINE.

www.european-fair-trade-association.org

EFTA (European Fair Trade Association)

Importorganisation stiftet i 1987 med 11 store Fair Trade importører i 9 forskellige europæiske lande med det formål at effektivisere importen og promovere Fair Trade. De udarbejder

Fair Trade Import

I 2004 fusionerede U-landsimporten og Salam Import i selskabet FairTrade Import, der havde planer om at mangedoble salget af Fair Trade produkter i Danmark, men som imidlertid gik konkurs allerede i 2005.

Søg evt. på:

www.u-landsnyt.dk

Fair Trade Danmark

Paraplyorganisation stiftet i 1996 (tidligere FairNet) for rene danske Fair Trade importører og butikker. Fair Trade Danmark har opstillet fælles kriterier for ægte Fair Trade. Gennem kampagner og oplysningsarbejde styrkes Fair Trade i befolkningens bevidsthed og Fair Trade butikkerne og Shop in Shops markedsføres via det sort/hvide fair trade logo.

www.fairtrade.dk

Fair Trading

Importselskab for fortrinsvis kunsthåndværk, men også en del konsumvarer. Startet som anpartsselskab i 2006 af Fair Trade Gruppen og en gruppe aktive i Odense. Er i dag Danmarks største importør af kunsthåndværk. En del varer sælges gennem en netbutik. Tilknyttet Fair Trade Danmark.

www.fairtrading.dk

dokumentere dette.

Gennem tiden er flere og flere Fair Trade butikker skudt op rundt omkring i Danmark - blandt flere kan nævnes Fair Trade Butik Karibu i Roskilde, Fair Trade Butik Svalerne i København og Fair Trade Butik Global Trade på Bornholm. Gennem selve deres eksistens gør Fair Trade butikkerne et fremragende stykke oplysningsarbejde, som er med til at påvirke forbrugeren til at blive mere bevidste, om den måde varen bliver handlet og produceret på i ulandene.

Fair Trade Butik Bazaren blev startet i 1993 af U-landsimporten og U-landsforeningen Svalerne i Århus, og også i dag er Bazaren tæt knyttet til Fair Trade Gruppen. Det giver mening at følge varerne fra første led hos producenten i ulandet til sidste led ved kunden i Danmark. Samtidig er det en stor fordel for Fair Trade Gruppen at have mulighed for at prøve varesortimentet af i butikken. I øjeblikket arbejdes der med at knytte Fair Trade Butik Odense tættere til Fair Trading, så man i et samarbejde mellem butik og importør og med støtte fra Fair Trade Danmark kan skabe en form for konceptbutik for Fair Trade. Den nye butik åbner i foråret 2008. Fair Trade Butik Karibu i Roskilde er med i dette konceptsamarbejde.

Fair Trading blev startet i 2006 af Fair Trade Gruppen og en gruppe aktive i Odense. Flere privatpersoner og butikker har udover Fair Trade Gruppen anpart i selskabet. Siden starten er det gået støt fremad - delvist båret af den generelle positive trend omkring Fair Trade - og Fair Trading er i dag den største importør af Fair Trade kunsthåndværk i Danmark.

Der er flere og flere som bakker op om Fair Trade butikkerne og Fair Trade Danmark, men efterhånden som Fair

Lisbeth Hjort

Trade har fået vind i sejlene, er der desværre også større risiko for, at begrebet "Fair Trade" misbruges, hvorved det hele i sidste ende måske kan tabes på gulvet. Flere privatpersoner, butikker og foreninger uden

"Forbrugeren må for alt i verden ikke miste tilliden til Fair Trade."

for Fair Trade Danmark importerer varer, som sikkert med god ret kan kaldes ægte fair trade, men det bygger ofte på en påstand og en tillidssag. Andre kan have skumle hensigter. Forbrugeren må for alt i verden ikke miste tilliden til Fair Trade. Fair Trade Danmark og Max Havelaar er ordninger, som sikrer forbrugeren, at der reelt er tale om Fair Trade, og man kan ønske sig, at endnu flere vil slutte sig til disse ordninger således, at man får en stærk organisation, der sikrer, at "Fair Trade" i Danmark virkelig er Fair Trade. I andre lande har man haft problemer på dette område: f.eks. har Fair Trade Organisatie (tidligere SOS Verdenshandel) i Holland - som importerer, hvad vi vil kalde ægte Fair Trade - følt sig nødsaget til at skifte navn til

Før i tiden kom kun hver tiende pige i skole. For hvorfor skulle forældre ofre penge på skolesager og skolekjoler til piger? De skulle jo bare giftes væk og forsørgede ikke deres mødre og fædre, når de blev gamle.

I dag er situationen en helt anden. Tre ud af fire piger kommer i skole. Ifølge tal fra Verdensbanken er piger i Bangladesh endda lidt bedre til at passe deres skolegang end drengene!

Bedre adgang til uddannelse har allerede ændret på kønsrollerne og erhvervsstrukturen i landet, men mindst for de kvinder, der voksede op før piger kom i skole. Dem hjælper Svalerne gennem sin partnerorganisation REMOLD. REMOLD driver undervisning for børn og voksne i alternative centre.

Fair Trade Original, for at distancere sig fra en mængde mindre seriøse udbydere af såkaldt fair trade. En udvanding af begrebet er en af de største risici for Fair Trade bevægelsen i dag. På mange måder kan man sammenligne Fair Trade bevægelsen med den økologiske bevægelse - blot med tidsforsinkelse. Her har der også været nogle idealistiske foregangsgrupper som U-landsimporten, Salam Import og U-landsforeningen Svalerne, der har banet vejen for at hele bevægelsen reelt er blevet bæredygtig. Inden for økologien har det også været nødvendigt gennem ø-mærket at sikre sig, at varerne rent faktisk er økologiske.

Max Havelaar og hvad garantimærkningen dækker

I 1994 blev Max Havelaar Fonden i Danmark stiftet af Folkekirkens Nødhjælp, Ibis, MS, AIF og Verdensnaturfonden efter indledende initiativ fra bl.a. Svalerne og U-landsimporten. Fonden startede i Holland i 1988 og har siden bredt sig til mange lande. Max Havelaar står for Fair Trade garantimærkning af fortrinsvis konsumvarer, og de har gennem store markedsføringskampagner på dygtig vis haft held til at udbrede Fair Trade begrebet

til størstedelen af den danske befolkning. Den stigende efterspørgsel i forbindelse hermed har betydet, at man i dag kan købe Fair Trade produkter ved stort set alle købmænd og supermarkeder. Det er meget positivt, men man skal også være opmærksom på, at Max Havelaar certificeringen kun garanterer selve råvareproducenten fair vilkår. Det er i sig selv fint, men hele kæden efter råvareproducenten er ikke inddraget - bortset fra, at man sikrer sig, at det virkelig er den pågældende råvare, som indgår i produktet.

“...i fremtiden [kan det] være ideelt at kombinere Max Havelaar certificeringen med Fair Trade Danmark godkendelsen”

Hvis man f.eks. køber en Max Havelaar mærket T-shirt, er det kun bomuldsproducenten, der er sikret fair vilkår, mens der ikke er kontrol på forarbejdningen. Hvis man ser efter, fremgår det også, at mærkningen kun gælder bomulden. Der kan dermed være risiko for, at vævningen og syningen er foregået under kummerlige forhold, men der findes dog heldigvis ingen eksempler på, at dette skulle være tilfældet. Et andet problem er, at pris-sætningen - bortset fra betalingen til råvareproducenten - er givet frit. Det betyder, at man som forbruger måske giver en overpris for en chokolade i tiltro til, at pengene går til råvareproducenten, mens det i virkeligheden kun er en ganske lille del af chokoladens

pris, der går til kakaobonden.

I Fair Trade Danmark sikrer man, at producenten får fair vilkår. Samtidig stiller Fair Trade Danmark krav til, at prisen, som fastsættes for varen, tilgodeser både producent og forbruger. Det vil sige, at man ikke må loppe prisen op, så man får en fed betaling for varen i forhold til forbrugeren, der er villig til at give en høj pris i tillid til, at den er høj fordi producenten har fået en høj pris, eller hvis det sker på bekostning af, at man ikke sælger så mange varer for producenten. Fair Trade Danmark kontrollerer ikke hver enkelt produkttype eller vare. De laver i stedet en samlet godkendelse af hvert enkelt led i kæden: dvs. producentgruppe, eksportør, importør og butik, men ved Fair Trade Danmark godkendte produkter er der ikke altid kontrol med råvareleverandøren. Råvarerne købes i flere tilfælde til markedsprisen på det lokale marked. For virkelig at forbedre forholdene for producenterne i ulandene i fremtiden og sikre sig, at alle aktører gennem hele kæden får en fair behandling, kan det i fremtiden være ideelt at kombinere Max Havelaar certificeringen med Fair Trade Danmark godkendelsen, men indtil videre er det bedste, man som forbruger kan gøre for at sikre sig, at der virkelig er tale om Fair Trade, enten at købe Max Havelaar mærkede varer eller varer fra Fair Trade butikker under Fair Trade Danmark.

